

*О.В. КРУГЛЯК, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, докторант
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Органічне виробництво в племінному молочному скотарстві України

Постановка проблеми. Виробництво органічної продукції є одним із перспективних напрямів розвитку сільського господарства України. Досвід економічно розвинених країн засвідчує про щорічне зростання сектору органічного агровиробництва. Наприклад, кількість сертифікованих органічних господарств Європи за перше десятиріччя нинішнього століття збільшилася у середньому у 2,7 раза. Зокрема, у Чехії число таких суб'єктів господарювання зросло у 5,4 раза, в Польщі – у 11,5 раза [4, с. 22].

Виробництво продукції сільського господарства на умовах екологічності не підриває добробуту наступних поколінь, різко зменшує рівень забруднення навколишнього середовища та має на меті компенсацію наслідків нераціонального природокористування. Застосування органічного агровиробництва мінімізує негативний вплив діяльності людини на природні ресурси, забезпечує її гармонійні відносини із станом навколишнього середовища, нівелює вплив господарських криз, перевиробництва та природних катастроф [1, с. 4, 65]. З огляду на несприятливу екологічну ситуацію в Україні дослідження ефективності впровадження органічних технологій є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення та розвитку екологічно безпечного виробництва вивчали у своїх працях Д. Аппарао [13], С. Балюк [6], Р. Безус [1], П. Гайдуцький [2], Г. Греннан [14], Е. Дікстра [13], В. Збарський [4], М. Зубець [6], П. Крістіансен [16], Ю. Лупенко [7, 8], В. Медведєв [6], В. Я. Месель-Веселяк [8], Дж. Реганолд [16], П. Т. Саблук [8], А. Таджі [16],

М. М. Федоров [8], О. Ходаківська [2, 8], Н. Шадболт [13], О. Ющенко [12], Б. Хоултт та ін. [15]. Проте в науковій літературі недостатньо досліджені результати та перспективи впровадження органічного виробництва в молочному скотарстві у вітчизняних умовах.

Мета статті – дослідити ефективність впровадження органічного виробництва в племінному молочному скотарстві України.

Дослідження проводилися на даних зоотехнічного, бухгалтерського та статистичного обліку приватного підприємства (ПП) «Галекс-Агро» (Житомирська область), матеріалах спостережень Державної служби статистики України, Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві за 2015 рік.

Виклад основних результатів дослідження. ПП «Галекс-Агро» створене у 2008 році у формі приватного підприємства [17]. Господарство вирощує органічну продукцію на 5480 га земель, які знаходяться у межах Новоград-Волинського району Житомирської області. В 2010 році з метою розвитку на Поліссі органічного молочного скотарства введено в експлуатацію інноваційний молочно-товарний комплекс європейського зразка потужністю 500 корів [12]. У господарстві, що має статус племінного репродуктора, розводять симентальську породу великої рогатої худоби молочно-м'ясного напрямку продуктивності. Станом на 1 січня 2016 року племінне поголів'я великої рогатої худоби ПП «Галекс-Агро» налічувало 1434 голів, у тому числі 905 корів [3]. На даний час господарство є одним із найбільших виробників органічної продукції в Україні, спеціалізується на виробництві молока та яловичини.

У результаті аналізу виробничо-господарської діяльності ПП «Галекс-Агро»

у 2015 році встановлено, що 60,8% чистого доходу господарства надійшло від реалізації продукції рослинництва, 39,2% – продукції тваринництва. Разом з тим у структурі витрат господарства питома вага витрат на виробництво продукції рослинництва становить 48,7%, тваринництва – 51,3%. Згідно з відкритими даними [17], господарство реалізує органічне зерно власного виробництва

(пшениця, ячмінь, жито, просо, гречка) на європейський ринок (Швейцарія, Німеччина, Нідерланди, Італія). Тому ціни, за якими ПП «Галекс-Агро» реалізує продукцію рослинництва, в 3-4 рази вищі, ніж ті, що склалися на ринку області (табл. 1). Саме цей фактор став визначальним у формуванні прибутковості галузі рослинництва.

1. Ефективність реалізації продукції рослинництва ПП «Галекс-Агро» за 2015 р. порівняно із сільськогосподарськими підприємствами Житомирської області

Культура	Ціна реалізації 1 ц, грн		До господарств області, %	Рівень рентабельності реалізованої продукції, %	
	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області		ПП «Галекс-Агро»	Господарства області
Пшениця озима	1175,67	283,86	414,2	375,6	31,2
Овес	838,40	210,72	397,9	163,7	24,0
Жито	209,04	230,04	90,9	-11,9	9,4
Ячмінь ярий	599,69	266,41	225,1	123,4	21,2
Кукурудза на зерно	221,64	274,20	80,8	-37,5	34,5
Соя	2182,50	729,76	299,1	262,2	30,8
Гречка	2464,03	956,27	257,7	65,7	55,1
Просо	1188,26	368,89	322,1	218,8	46,9

Джерело: Власні дослідження автора, виконано на даних ПП «Галекс-Агро», матеріалах спостережень Державної служби статистики України за 2015 рік [10, с. 17, 29, 19, 21, 27, 39, 25, 23]; [9, с. 22-23].

Необхідно також відзначити, що в умовах органічного землеробства урожайність сільськогосподарських культур ПП «Галекс-Агро» не нижча, ніж у середньому в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області (крім кукурудзи), а вівса та проса – навіть вища у 1,8 рази (табл. 2). Порівняльний аналіз структури собівартості пшениці та кукурудзи засвідчив, що за рахунок впровадження екологічних технологій економія коштів у результаті відмови від

застосування мінеральних добрив склала близько 22% від сукупних витрат, проте орієнтовно на 15% зросли витрати на пально-мастильні матеріали (табл. 3). Це насамперед пов'язано із збільшенням обсягів робіт машинно-тракторного парку при вирощуванні органічної продукції. В ході аналізу структури собівартості продукції також встановлено, що підприємство виконує польові роботи власними силами, для чого були придбані вартісні засоби виробництва.

2. Ефективність вирощування сільськогосподарських культур у ПП «Галекс-Агро» за 2015 р. порівняно із сільськогосподарськими підприємствами Житомирської області

Культура	Урожайність з 1 га, ц/га			Витрати на виробництво 1 ц, грн		
	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області	До господарств області, ±	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області	До господарств області, ±
Пшениця озима	42,9	45,4	-2,5	199,27	193,2	6,1
Овес	35,3	19,2	16,1	259,00	184,14	74,86
Жито	-	x	x	-	x	x
Ячмінь ярий	39,4	39,7	-0,3	218,89	181,96	36,93

Кукурудза на зерно	32,0	48,2	-16,2	288,12	222,3	65,8
Соя	18,5	16,9	1,6	553,37	552,99	0,38
Гречка	5,9	5,5	0,4	1202,21	767,86	434,35
Просо	18,1	10,5	7,6	300,74	245,69	55,05

– явищ не було.

Джерело: Власні дослідження автора, виконано на даних ПП «Галекс-Агро», матеріалах спостережень Державної служби статистики України за 2015 рік [5, с. 44, 50, 45, 49, 53, 64, 52, 51]; [9, с. 31].

3. Порівняльний аналіз структури собівартості 1 ц продукції рослинництва в ПП «Галекс-Агро» за 2015 р. та сільськогосподарських підприємств Житомирської області, %

Елементи витрат	Пшениця			Кукурудза на зерно		
	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області	До господарств області, в.п., ±	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області	До господарств області, в.п., ±
Насіння та садивний матеріал	7,3	8,6	-1,3	7,2	18,5	-11,3
Мінеральні добрива	-	24,8	х	-	21,8	х
Нафтопродукти	23,4	10,2	13,2	23,0	8,1	14,9
Оплата послуг і робіт сторонніх організацій	6,3	15,1	-8,8	6,1	18,0	-11,9
Решта матеріальних витрат	24,2	13,1	11,1	16,8	10,0	6,8
Прямі витрати на оплату праці	3,0	3,9	-0,9	2,8	3,0	-0,2
Амортизація необоротних засобів	16,7	4,5	12,2	16,3	3,6	12,7
Відрахування на соціальні заходи	1,1	1,4	-0,3	1,1	1,1	0,0
Решта інших прямих та загальновиробничих витрат	18,0	18,4	-0,4	26,7	15,9	10,8

– явищ не було.

Джерело: Власні дослідження автора, виконано на даних ПП «Галекс-Агро», матеріалах спостережень Державної служби статистики України за 2015 рік [9, с. 14].

За даними Державного племінного реєстру [3], продуктивність племінних корів симентальської породи, яких утримують у ПП «Галекс-Агро», за 2015 рік склала 6609 кг молока з розрахунку на одну голову (табл. 4). Ви-

хід телят на 100 корів у господарстві становив 96 голів, тоді як у середньому по області цей показник знаходився на рівні 69 голів, а загалом по Україні від 100 корів за вказаний період отримували 71 теля [11, с. 92].

4. Ефективність ведення молочного скотарства в ПП «Галекс-Агро» за 2015 р. порівняно із сільськогосподарськими підприємствами Житомирської області

Вид продукції	Продуктивність тварин, кг (г)			Витрати на виробництво 1 ц, грн		
	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області	До господарств області, ±	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області	До господарств області, ±
Молоко	6609	4079	2530	430,42	377,1	53,3
Жива маса ВРХ	900	464	436	3403,93	3023,8	380,13

Джерело: Власні дослідження автора, виконано на даних ПП «Галекс-Агро», [17], матеріалах спостережень Державної служби статистики України за 2015 рік [11, с. 161, 113]; [9, с. 32], Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві за 2015 рік [3].

Відповідно до проведеного аналізу структури собівартості продукції скотарства та порівняння її з усередненою по сільськогос-

подарських підприємствах Житомирської області, вартість кормів при виробництві органічної продукції молочного скотарства

ПП «Галекс-Агро» є вищою на 15-20% (табл. 5). За рахунок підвищення рівня механізації процесів у скотарстві, господарство суттєво скоротило витрати на оплату праці та пов'язані з нею виплати на соціальні заходи – загалом на 15-16% порівняно із сільськогосподарськими підприємствами

регіону. Крім того, перехід до системи органічного виробництва дав змогу підприємству відмовитися від витрат на ветеринарні препарати, що знизило собівартість продукції тваринництва ПП «Галекс-Агро» на 5% у порівнянні з іншими господарствами Житомирської області.

5. Порівняльний аналіз структури собівартості 1 ц продукції молочного скотарства в ПП «Галекс-Агро» за 2015 р. та сільськогосподарських підприємств Житомирської області, %

Елементи витрат	Молоко			Приріст живої маси ВРХ		
	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області	До господарств області, ±, в.п.	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області	До господарств області, ±, в.п.
Корми	76,6	55,2	21,4	70,9	56,1	14,8
Пальне і мастильні матеріали	3,7	4,6	-0,9	3,7	5,9	-2,2
Оплата послуг і робіт сторонніх організацій	-	3,4	x	-	3,0	x
Решта матеріальних витрат	4,3	8,5	-4,2	4,4	9,7	-5,3
Прямі витрати на оплату праці	2,4	14,6	-12,2	2,4	13,1	-10,7
Амортизація необоротних засобів	11,9	5,2	6,7	12,0	4,2	7,8
Відрахування на соціальні заходи	0,9	5,2	-4,3	0,9	4,8	-3,9
Решта інших прямих та загальновиробничих витрат	0,2	3,3	-3,1	5,7	3,2	2,5

– явищ не було.

Джерело: Власні дослідження автора, виконано на даних ПП «Галекс-Агро», матеріалах спостережень Державної служби статистики України за 2015 рік [9, с. 16].

Продукція скотарства ПП «Галекс-Агро» реалізується на внутрішньому ринку, тому, хоча ціни її реалізації перевищують середні по регіону (ціна молока вища на 16,2%, живої маси ВРХ – на 48,1%), цього було недостатньо для досягнення галуззю беззбитковості (табл. 6). За розрахунками вчених ННЦ «Інститут аграрної економіки», нормативна (розрахункова) ціна 1 ц органічного

молока має бути на 35 % вищою від фактичної ціни реалізації молока. Щодо іншої продукції тваринництва, то ціна на вироблену відповідно до стандартів органічного виробництва живу масу великої рогатої худоби, свиней, птиці має перевищувати відповідну фактичну ціну реалізації на 220, 58, 48 % [8, с. 65].

6. Ефективність реалізації продукції молочного скотарства ПП «Галекс-Агро» за 2015 р. порівняно із сільськогосподарськими підприємствами Житомирської області

Вид продукції	Ціна реалізації 1 ц, грн		До господарств області, %	Рівень рентабельності реалізованої продукції, %	
	ПП «Галекс-Агро»	Господарства області		ПП «Галекс-Агро»	Господарства області
Молоко	507,40	436,82	116,1	0,45	12,4
Жива маса ВРХ	3110,84	2100,99	148,1	-13,71	-18,8

Джерело: Власні дослідження автора, виконано на даних ПП «Галекс-Агро», матеріалах спостережень Державної служби статистики України за 2015 рік [10, с. 97, 83]; [9, с. 24].

Зважаючи на складну соціально-економічну ситуацію в країні, що є причиною стримування попиту на високоякісну продукцію молочного скотарства через низьку купівельну спроможність населення, найпевніше, протягом двох-трьох найближчих років ціни на органічну продукцію галузі не досягнуть науково обґрунтованого рівня. Тому, якщо не будуть розширені канали реалізації продукції тваринництва (наприклад, європейський ринок), найближчими роками підприємство змушене буде «перекривати» недостатню рентабельність продукції молочного скотарства за рахунок рослинництва.

Висновки. В умовах застосування технологій органічного виробництва в рільництві та молочному скотарстві ПП «Галекс-Агро» у 2015 році досягнуто виробничих показників, що не нижчі, а й значно перевищують відповідні результати підприємств регіону. Зокрема, урожайність вівса та проса вища у 1,8 раза, молочна продуктивність корів – на 62 %, вихід телят на 100 корів перевищує аналогічний показник сільськогосподарських підприємств Житомирської області на 27 голів (39 %). Проте наслідки спаду економічної активності в державі (поглиблення диспаритету цін на продукцію сільського господарства та матеріально-технічні ресурси, недостатній рівень доходів населення, зниження платоспроможного попиту на ви-

сокоякісну органічну продукцію) не дали змоги повною мірою реалізувати отримані виробничі досягнення господарства у вигляді фінансових надходжень. Високий рівень рентабельності реалізації сільськогосподарської продукції ПП «Галекс-Агро» (81,7%) вдалося забезпечити за рахунок поставки продукції рослинництва на ринок країн Європейського Союзу.

У молочному скотарстві господарству не вдалося досягти окупності приросту живої маси великої рогатої худоби, ефективність виробництва молока знаходиться на межі рентабельності. Незважаючи на високі показники продуктивності та здоров'я тварин, наразі розвиток тваринництва підприємства фактично відбувається за рахунок доходів рослинництва. Виробництво органічної продукції молочного скотарства вимагає більших затрат (корми, капітальні вкладення) порівняно із традиційною технологією. Тому забезпечити ефективність впровадження органічного виробництва в племінному молочному скотарстві наразі можливо за умови виходу продукції галузі на ринок із цінами закупівлі, достатніми для відшкодування витрат та забезпечення норми прибутку.

Отже, в нинішніх соціально-економічних умовах ефективним може бути лише експортно орієнтоване органічне агровиробництво.

Список використаних джерел

1. Безус Р. М. Організаційно-економічні засади ефективного розвитку органічного агровиробництва : Монографія / Р. М. Безус. – Дніпропетровськ : ТОВ «ЛізуновПрес», 2014. – 380 с.
2. Гайдуцький П. І. Екологізація суспільної свідомості та розвиток агросфери / П. І. Гайдуцький, О. В. Хомаківська // Економіка АПК. – 2012. – № 11. – С. 15–21.
3. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві за 2015 рік / ДП «Головний науково-виробничий селекційно-інформаційний центр у тваринництві Інституту розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця НААН» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www / URL: http://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr](http://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr) – 10.02.2017 р. – Загол. з екрана.
4. Збарський В. К. Раціональне землекористування – джерело добробуту людей (із досвіду Німеччини) / В. К. Збарський // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир : Вид-во «Полісся», 2015. – С. 19-23.
5. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України за 2015 рік : Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Відп. за вип. О. М. Прокопенко. – К., 2016. – 104 с.
6. Зубець М. В. Розвиток і наукове забезпечення органічного землеробства в європейських країнах / М. В. Зубець, В. В. Медведєв, С. А. Балюк // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 10. – С. 5–8.
7. Лупенко Ю. Формування попиту та пропозиції на ринку органічної продукції / Ю. Лупенко // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир : Вид-во «Полісся», 2013. – С. 3-9.
8. Методичні рекомендації з ціноутворення на органічну продукцію / [Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Саблук П. Т. та ін.] ; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 100 с.
9. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2015 рік : Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Відп. за вип. О. М. Прокопенко. – К., 2016. – 48 с.
10. Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами у 2015 році : Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Відп. за вип. О. М. Прокопенко. – К., 2016. – 109 с.

11. *Тваринництво* України за 2015 рік : Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Відп. за вип. О. М. Прокопенко. – К., 2016. – 211 с.
12. *Ющенко О.* Розвиток органічного виробництва на Житомирщині: досвід ПП «Галекс-Агро» / О. Ющенко // *Органічне виробництво і продовольча безпека.* – Житомир : Вид-во «Полісся», 2013. – С. 18-20.
13. *Apparao D., Shadbolt N., Dijkstra E.* Dairybase Analysis of Organic Dairy Farm Performance (2012) // <http://www.organicpastoral.co.nz/site/organic/files/images/Dairybase.pdf>.
14. *Grennan D., Grennan G.* Teagasc Farm Walk (2015) <https://www.teagasc.ie/media/website/publications/2015/369/pdf>.
15. *Howlett B., Connolly L., Cowan C., Meehan H., Nielsen R.* Conversion to Organic Farming (2002) // https://www.agriculture.gov.ie/media/migration/farmingsectors/organicfarming/publications/Complete_Final_Compendium_Report.pdf.
16. *Kristiansen P., Taji A., Reganold J.* Organic agriculture: a global perspective (2006) // <http://base.dnsgb.com.ua/files/book/Agriculture/Organic-Agriculture/Organic-Agriculture.pdf>.
17. <http://www.galeks-agro.com/>.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2017 р.

Фахове рецензування: 18.04.2017 р.

*

УДК 620.952:332.112(477)

*О.В. КЛИМЧУК, кандидат сільськогосподарських наук,
доцент, доцент кафедри
Вінницький національний аграрний університет*

Економіко-технологічні процеси регіонального виробництва рідких біопалив в Україні

Постановка проблеми. Світовий енергетичний ринок відзначається інтенсивними процесами розвитку біопаливної індустрії, зумовлюючи постійне нарощування об'ємів виробництва та споживання рідких видів біопалив. Зважаючи на перспективність розвитку виробництва біоетанолу та біодизельного палива, складаються всі передумови щодо поширення згаданого напрямку і в Україні. Використання рідких видів біопалив потрібно здійснювати не тільки відповідно до зони вирощування сировини, а й враховуючи специфіку споживання традиційних джерел енергії по природно-економічних районах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомі напрацювання у вивченні впливу виробництва біопалив на економічні, енергетичні, екологічні, соціальні та інші фактори в галузі АПК здійснюють такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як А. Аjanovic [1], D. Ventivoglio [2], J. Popp [3], W. Tyner

[6], D. Zilberman [7], Г. Калетнік [8], В. Мель-сель-Веселяк [10], С. Олійнічук, П. Саблук, В. Семенов, О. Шпичак та ін. Проте розвиток регіонального виробництва рідких біопалив в Україні висвітлений недостатньо і потребує подальших досліджень.

Мета статті – проаналізувати регіональне споживання дизельного палива і бензину для виявлення пріоритетності розвитку відповідного виробництва біодизеля та біоетанолу в природно-економічних районах України.

Виклад основних результатів дослідження. Зазнавши протягом минулого століття впливу двох нафтових криз, світова спільнота розпочала активні пошуки альтернативних видів палива, зокрема біологічних, на основі відновлюваної сировини. Після проведення тривалих науково-практичних досліджень і впровадження біопалива у виробництво стало чітко зрозуміло, що воно не в змозі повністю замінити нафту, однак факт зменшення її використання є беззаперечним [1]. Найефективнішими серед рідких різновидів біопалив виявилися біодизель (містить 90%

© О.В. Климчук, 2017